

Üniversite Eğitimi Aşamasında Başörtüsü Alma (Baş Örtme) Davranışının Analizi: Dinsel Sunum – Seküler Bağlam

Emine Yıldız* – M. Yavuz Alptekin**

Özet

Bu çalışma Karadeniz Teknik Üniversitesi'ndeki öğrencilerin üniversite aşamasında başörtüsü alma davranışını analiz etmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde öğrenim gören ve üniversite eğitimi aşamasında başörtüsü almış (Başını örtmüş) bulunan 75 kız öğrenciye anket uygulanmıştır. Anket soruları, kapalı uçlu sorulardan ve beşli likert tipi sorulardan oluşmuştur. Çalışmadan elde edilen anket verilerinin analizi SPSS programı ile gerçekleştirilmiştir.

Verilerin analizi sonucunda, üniversite eğitimi aşamasında başörtüsü alma davranışının görüntüde ve sunumda dini ve dinsel olmakla birlikte, çapraz sorularla ortaya çıkarıldığı üzere, meselenin derininde, arka planında ve doğaçlama boyutunda hiç de böyle olmadığı, söz konusu davranışın pekala sosyal bir davranış olduğu ve gelecekle ilgili kaygıları azaltmaya yönelik pragmatik bir davranış olduğu ortaya çıkmıştır. Daha somut bir ifadeyle, Gerek ailenin başörtüsü alma konusundaki özendirilmesinin ve gerek üniversite öğrencisi gencin başörtüsü alma davranışının altında ve arka planında kontrollü sosyalleşme, normatif olarak kendi kimliğine uygun bir topluma katılma, nihayet kendi sosyal çevresine uygun bir eş adayı ve iş bulma kaygısından kaynaklandığına yönelik güçlü işaretlere ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Başörtüsü, Üniversite Eğitimi, Başörtülü Kız Öğrenciler, Dindarlık, Seküler bağlam.

Giriş

Din olgusu tarih boyunca varlığını devam ettiren, insanların günlük yaşamlarını etkileyen ve bazı insanların hayatının anlamını oluşturan bir olgudur. Başörtüsü de daha çok dinsellikle ilişkilendirilen alt bir olgudur. Başörtü, en genel anlamda kadınların başlarını örtmek için kullandıkları örtüye denilmektedir. Bilim insanları tarafından yapılan birçok araştırma, başörtüsünün insanlık tarihiyle beraber var olduğunu ortaya koymaktadır. İnsanlık tarihi kadar eski bir maziye sahip olan başörtüsü Türkiye'de yoğun bir şekilde tartışılmış ve tartışılmakta olan bir kavramdır. Günümüz Türkiye'sinde başörtüsü açıkça, tartışmaların ortasında kalmış bir dini kavram ve obje durumundadır.

* Sosyolog.

** Doç. Dr. KTÜ., Sosyoloji Bölümü.

Üniversite Eğitimi Aşamasında Başörtüsü Alma (Baş Örtme) Davranışının Analizi:
Dinsel Sunum-Seküler Bağlam

Emine YALDIZ-M. Yavuz ALPTEKİN (ss.7-32)

Belirli yaş grubu arasındaki insanları içine alan bir sosyal kategoriyi ifade eden gençlik kavramı, geçmişten günümüze bütün insanlık için bir olgu olarak var olsa da, yaygın biçimiyle modern bir kavramdır. Bu anlamda gençlik kavramı, 19. yüzyılda kitlesel eğitimle ortaya çıkmışsa da sanayileşme süreci gençlik olgusunun sınırlarını belirginleştirmiş ve geliştirmiştir. Gençliği bir araya getiren durumlar bütün toplumlar için bu sosyal kategori alanını ihmal edilemez bir konuma getirmiştir. Dolayısıyla günümüz bilim dünyasında gençlik dönemi, biyolojik bir gelişim evresi olmanın ötesinde, genel olarak sosyoloji, psikoloji ve eğitim bilimlerinin araştırma konusu haline gelmiştir. Gençler ülkelerin yarınlarının inşasında önemli bir faktördür. Bilgili, yetenekli ve tecrübeli bireyler olarak topluma hazırlanmaları istenmektedir. Özellikle üniversitede öğrenim gören gençlerin bilgi toplumu çağında bunun gereklerini yerine getirmeleri ilerlemelerini sağlayabilecektir. Bu nedenle üniversite gençliği bir toplum için büyük bir önem arz etmektedir.

Başörtüsü bir sembol ve politik olarak kullanılmaya müsait bir alandır. Özellikle 90'lı yıllarda başörtüsü ve başörtülü kadınların gerek siyasi, gerekse gelenekçi Müslümanlar açısından vazgeçilmez bir sembole dönüştürüldüğü yadsınamaz. Başın örtülmesindeki gaye bir yana bırakılmış; araç, amaca dönüşmüştür. Başörtü alma davranışının son yıllarda üniversite aşamasında sıkça gerçekleşmesinden dolayı da bir tartışma konusu gündeme gelmiştir. Üniversite öğrencilerinin neden bu aşamada başörtüsü alma davranışında buldukları ile ilgili siyasi çıkarlar ve dini inançları arasında bir tartışma yaşanmıştır. Bu açıdan sadece simgeleştirilmesi bağlamında değil, aynı zamanda ideolojik anlamda da üniversitelerde ve günlük hayatta etkisini hissettirmekte ve tartışma konusu olarak yer almaktadır. Burada tartışmanın ana noktası siyaset başta olmak üzere, eğitim hakkı ve inanç özgürlüğü kavramlarıyla ele alınmıştır. Bundan dolayı yapmış olduğumuz çalışmayla birlikte Üniversite aşamasında başörtüsü alma davranışının analizi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Belirtmek gerekir ki, aslında her birey ve her grup için de geçerli olduğu üzere, üniversite gençliğinin dinsel, sosyal tercihleri; başörtülü veya başörtüsüz olarak erkek arkadaş edinme eğilimi veya çeşitli biçimlerde sosyalleşme tercihleri tümüyle birer birey olarak onların özgür iradelerinin ürünü olmalıdır ve olacaktır. Bu çalışmada vurgulanmak istenen ise, başörtüsü özelinde şekil ve biçimin arkasındaki gerçeklik ile vitrindeki sunum ve tartışmaların tutarlılığını ortaya koymaktır. Dinsel sunumun ne kadarının gerçekten de dini, ne kadarının aslında sosyal ve seküler olduğunu ortaya çıkarabilmektir. Buna bağlı olarak güncel ilgili tartışmaların aslında konunun özüyle ne kadar ilgili veya sembolik, gerçekçi

veya simgesel ve bir söylemsel inşadan, retorikten ve imgelemden müteşekkil olduğunu göstermektedir.

İslamiyet ve Örtünme

Giyim, kuşam ve örtünmenin toplumsal bir olgu olduğu; tarih içinde her dönemin ve her ulusun kendi örf ve adetlerine, alışkanlıklarına göre değişkenlik gösterdiği bilinmektedir. Kimi yazarlar bu değişkenliğin her dönemin ve her ulusun iffet ve namus anlayışından kaynaklandığını; bütün insanların üzerinde anlaştıkları belli bir namus ve iffet anlayışının bulunmadığını ileri sürmüşlerdir. Nitekim toplumsal gerçekler de bu görüşü desteklemektedir (Dağ,t.y: 187).

İslâm, geldiği toplumun bütün değerlerini reddetme gibi bir anlayışı benimsememiş, akıl, bilim ve toplum menfaatini esas almıştır. Hz. Muhammed de, Araplar arasında yaşayan her gelenek ve göreneği ortadan kaldırmamış; sadece ilme, akla, mantığa ve İslâmî öze aykırı olanları yasaklamış; bunlardan da düzeltbildiklerini düzeltmiş ve İslâm'ın ruhuna aykırı olmayanların yaşatılmasını teşvik etmiştir. Kan bedeli ve evlenecek kızlara verilecek Mehir gibi hususlar bunlar arasındadır. Hakkında açık hüküm bulunmayan konularda da, Kur'an'ın önerdiği gibi, "örf"ün belirleyiciliğini öne çıkarmıştır. "Örfün belirleyiciliğini öngören Kur'an ayetlerinden biri olan Araf Suresi 199. ayette "Af yolunu tut, örfü emret ve cahillerden yüz çevir" hükmü yer almaktadır." Müslümanlar arasında örf önemli bir yere sahiptir. Sosyolojik olarak "toplumun ortak akılı" sayılan örfün İslâm'da kabul görmemesi zaten İslâm'ın ilim ve akıl dini olması özelliğine de aykırı olurdu (Ünal, 2004: 146-147).

İslam'da Kur'an-ı Kerim'in genel anlamda örtünmeye olduğu gibi başörtüsüne yaklaşımı da farklı olmuştur. Müslümanlar arasında "örtünme anlayışı" genelde aynı olsa da, özelde ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Bu farklılık, ayet ve hadislerin yorumuna, yorum döneminin anlayış biçimine ve toplumların örfüne bağlanmaktadır. Ayetlerin yorumlanmasında, geldiği ve yorumlandığı dönemin şartları, hitap edilen toplumun algılayış biçimi, geçer kabul ettiği örf ve adetler ile yorumlayanın kendi anlayışı etkili olmaktadır. Müslümanlar "örtünme" konusunda benimsedikleri kendi anlayış biçimlerine Kur'an ve Sünneti kaynak göstermektedir. Bu durum sadece Müslümanlara özgü bir davranış tarzı da değildir. Genellikle bütün dinlerin mensupları inandıkları veya uyguladıkları herhangi bir kuralı, ya dinlerinin kutsal kitabına ya da din kurucularının söz veya uygulamalarına dayandırma yoluna gitmektedir.

Bu bilgiler ışığında İslâm'da örtünme ile ilgili olarak şunları söyleyebiliriz:

1. “Örtünme, ilk kez İslâm'ın getirdiği bir uygulama değildir. İslâm sadece eski toplumlardan beri var olan örtünme konusunda bazı prensipler getirmiş ve örtünmenin gayesine dikkat çekmiştir.
2. Örtünme ile ilgili ayetlerde önce erkeklere sonra da kadınlara iffetlerini korumaları emredilmiş, bu bağlamda kadınların var olan başörtülerini yakalarını kapatacak biçimde örtmeleri ve zinetlerini mahrem olmayanlara göstermemeleri istenmiş, kimlerin mahrem kapsamına gireceği de ayrıca açıklanmıştır.
3. Örtünme ile ilgili diğer ayetlerde de kadınların dışarı çıkarken kendilerinin tanınıp hür olduklarının bilinmesini sağlayacak bir dış giysi almaları istenmiş, yaşlı kadınlar zinetlerini göstermemek kaydıyla bundan muaf tutulmuştur.
4. Bu ayetlerde kadınların örtünmesinin iki sebebe bağlandığı görülmektedir. Bu iki sebepten birincisi iffetin korunmasıdır. Diğerisi ise, kadının hür olarak tanınması ve rahatsız edilmeye maruz kalmamasıdır. Bununla birlikte Müslümanlar arasında Peygamberin eşlerine has bazı emirlerin de etkisi ile tesettür, kadının toplumdan soyutlanmasına yol açacak bir uygulamaya dönüşmüştür.
5. Ayetlerdeki kelimelere verilen anlamlar yorum farklılıklarını ortaya çıkarmış ve bölgesel ve kültürel farklılıkların da etkisiyle değişik uygulamalar söz konusu olmuş olsa da, İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren Müslüman kadınların başlarının örtülü olduğu bir gerçektir. Bütün kaynaklar örtünme ile ilgili ayetlerin gelmesinden sonra Müslüman aile ve toplumlarda yüzyıllar boyunca örtünmenin uygulandığını göstermektedir. “XX. yüzyılın başlarına kadar hemen bütün Müslümanlarda örtünme, İslâm toplumunun belirgin niteliklerinden biri olarak (şiar) kabul edilmiştir” (Ünal, 2004: 165-166).

Türkiye’de Gençlik, Üniversite Gençliği ve Gençlerde Din Olgusu

Türkiye nüfusunun (78 milyon 741 bin 53 kişi) 2015 yılında %16,4’ünü (12 milyon 899 bin 667 kişi) 15-24 yaş grubundaki genç nüfus; bu nüfusun, % 51,2’sini genç erkek nüfus, %48,8’ini ise genç kadın nüfus oluşturmaktadır (TUIK, 2016).

Türkiye’de üniversite gençliği, genç nüfusun küçük bir azınlığını oluşturmaktadır. Açık Öğretim Fakültesi de dâhil olmak üzere Türkiye’de yüksek öğretimin okullaşma oranı %17’dir. Bu oran gençlik nüfusuna göre düşük bir yuzdedir. Üniversite gençliğini diğer gençlik kategorilerinden ayıran en önemli fark, geleceğin bilgili yönetici ve karar verici

adayları olmalarıdır. Bu açıdan üniversiteye başlayan genç, kendi geleceğini hazırlarken mezun olduktan sonra da topluma yararlı olma sorumluluğunu duymaktadır. Ancak üniversitede karşılaştıkları, barınma/yurt ve beslenme yetersizliği, serbest zamanlarını değerlendirecek mekânların azlığı, kredi/burs olanaklarının azlığı, maddi imkânların düşüklüğü, farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip olma v.b. gibi bir kaçını saydığımız sorunlar, gencin başarılı olma düzeyini etkilemektedir. Bundan dolayı yüksek öğretim kurumlarının üniversite gençlerine yönelik olanaklar yaratması ve üniversite yönetimlerinin de bu olanaklara katkı sağlaması kaçınılmazdır (Hacettepe Üniv. Gençlik Araştırmaları ve Uygulama Merkezi, 2015).

İnsanların dini yönelimleri, değişen toplum şartlarına göre değişiklik göstermektedir. Ancak, gençlik döneminde insan ruhu, dinle yakın ilgi ve çok yönlü bir ilişki içerisindedir. Hayatın anlamı, insanın görev ve sorumluluklarını belirleme, kimliğini tanımlama gibi entelektüel konular bunun yanında duygusal ve sosyal birçok arzunun tatmini insanın dini güdülenmelerinde oldukça etkilidir (Kımtar, 2013: 45).

“Dünyada gençlerin dinî yaşantı ve davranışlarını bilimsel yöntemlerle anlamaya yönelik ilk çalışmalar 20. yüzyılın başlarına kadar gitmektedir. O tarihlerde ABD’de bazı bilim adamları ilk olarak anket formu hazırlayarak gençlerin kendi ifadelerinden hareketle yaşadıkları bazı dinî tecrübelerin sistematik bir tasvirini ortaya koymuşlardır. Yapılan bu araştırmalar gençlerde yüksek bir dinî potansiyel olmakla birlikte dinî kararsızlık, şüphe, arayış ve geleneksel değerleri tenkit eğiliminde oldukları sonucuna götürmüştür. Ülkemizde ise, sekülerleşme ve çoğulculuk süreçleri bunlara karşı oluşan bazı tepkiler gençlerin din anlayışını etkilemiş ve din eksenli problem ve tartışmaların oluşmasına neden olmuştur. Bütün bunlara rağmen son 20- 25 yılda yapılmaya başlanan araştırmalar, Türkiye’de gençlerin dindarlık düzeyinin ve dinî değerlere saygının Batı ülkelerine nispetle oldukça yüksek olduğunu göstermektedir” (Akyüz, 2014: 7).

Gençlik döneminde gencin fiziki, biyolojik, ruhsal ve sosyal yapısındaki değişmelerle birlikte ortaya çıkan bir başka değişim ve gelişim sahası da dindir. Aslında gençte değişik yönlerden meydana gelen bu değişim ve gelişimler birbirleriyle iç içe meydana gelmekte ve birbirlerinden son derece etkilenmektedirler.

Genç, kendini düşünme ve bağımsız olma çabalarının ardından dini konulara eğilim göstermektedir. Etrafında olanlara dikkat kesilen genç, hayat denilen sahneye girenleri çıkanları ve hayatın anlamını merak etmektedir. Bu düşüncelerle birlikte dinin kapsamını

Üniversite Eğitimi Aşamasında Başörtüsü Alma (Baş Örtme) Davranışının Analizi:
Dinsel Sunum-Seküler Bağlam

Emine YALDIZ-M. Yavuz ALPTEKİN (ss.7-32)

enine boyuna düşünmektedir. Dine olan yönelimiyle birlikte din anlayışı da değişen bireyin, çocukluk dönemindeki çevrenin etkisiyle kabullendiği geleneksel inanışlara ek olarak kişisel olarak benimsediği din anlayışını yerleştirdiği görülür (Adıgüzel, 2014: 54).

Bu dönemde genel olarak gencin dini arayışları, bocalamaları ve şüpheleri yatışmış ve bir sonuca ulaşmıştır. Çünkü bu dönemde genç, din tutumlarını tam olarak belirleyebilecek zihni ve duygusal olgunluğa ulaşmıştır. Bu çağda, gencin dinle ilgili kesin tercihleri ve kararları açıkça baş göstermeye başlar. Bu dönemde gençlerin bir kısmı, çocukluk döneminden farklı olarak dini inanç bunalımları yaşarlar ve dini değerler dünyasını baştan kurarlar. Gençlerin diğer bir kısmı, aileden veya çevresinden aldıkları geleneksel dini inancının aynısını veya az değişikliklerle sürdürürler. Gençlerin bir diğer kısmı ise, dine karşı bir tavır içinde durarak tamamen dine ilgisiz kalırlar. Bu bağlamda ergenliğin son dönemi olan gençlik çağı tarafımızdan gerçekleştirilmiş araştırma açısından son derece önemlidir. Zira bu dönemde genç, hayatının yönünü değiştirebilecek üniversite ortamına girmiştir. Dolayısıyla üniversite ortamı, öğrencinin dine olan tutumu ve din anlayışının oluşmasında önemli bir faktör olarak görülmektedir (Mohammadi, 2010: 58).

Din psikolojisi açısından bakıldığında, gençlerin kişilik gelişiminde dini değişme ve gelişme süreçlerini üç ana evrede incelemek mümkündür:

- a) “Dini şuurun Uyanması (12-14 yaş). Bu dönemde genç, çocukluk dönemindeki insana benzeyen Allah düşüncesinden tamamen kurtularak, eşi benzeri olmayan her yerde hazır, canlı ve ölümsüz bir yaratıcı fikrine ulaşır. Gencin içinde bulunduğu aile ve arkadaş çevresi, tabiat olayları, okuduğu kitaplar, öğretmenleri, dua ve musiki parçaları, topluca yapılan ibadetler vs. dini düşüncelerin uyanması ve gelişmesinde etkili olur. Bu dönemde ergen, kendisini ilgilendiren tüm konularda olduğu gibi dini konular üzerinde de düşünür, inançlarını gözden geçirir. Dini emirler karşısında kendi durumunu tayin eder. Bu dönemde genç insan, dinin bazı noktalarına sıkı bir şekilde sarılırken bazı noktalar hakkında şüphe etmeye başlar. Kısacası dini konulardaki şüphe ve kararsızlık da bu dönemin ana problemlerinden birisidir.
- b) Dini Bunalım ve şüpheler (14-18 yaş). Dini inançlarla ilgili şüphe, kararsızlık ve çatışmalar, insan hayatında en çok bu dönemde görülür. Geleneksel dini kalıpların tenkit ve değerlendirmeye tabi tutulup, şahsi bir din anlayışına ulaşma bu bunalım safhasından sonra gerçekleşmektedir. Özellikle çocukluk döneminde sağlıklı bir dini gelişim gösteren gençlerin geçici bir kararsızlık ve bunalım evresinden sonra dini inanç ve değerleri şuurlu bir şekilde yeniden keşfettikleri ve onlara bağlandıkları çoğu zaman gözlenmektedir.

- c) Dini Tutumların Belirginleşmesi (18-21 yaş). Bu dönemde genç insan, çocukluktan beri kendisi için huzur kaynağı olmuş dini inançlara yeniden sarılır, derin bir sezikle varlığını hissettiği Allah, gencin iç fırtınalarını dindirir. Böylece dini değerler çerçevesinde hayatını yönlendirmeye çalışan ergende, bir rahatlama, yatışma, sevinç ve güven duygusu gelişir. Ruhi güç ve fonksiyonları uyumlu bir şekilde bütünleşme imkânı bulur. Gençlerden bir bölümü, bu dönemde dini bütünüyle reddederek, ilgisiz, dinsiz ya da agnostik olurken, büyük çoğunluğu ise dine olumlu bir ilgi duymakta, yaşantılarında az ya da çok dinin etkisini hissetmektedirler” (Kıınter, 2013: 45-46-47).

Gençlik dönemi dini gelişim açısından oldukça önemlidir. Dini eğilimlerini de yine bu dönemde netleştiren birey, içselleştirdiği, sorgu sürecinden geçirdiği ve kendine mal ettiği dini anlayışını bu dönemde elde eder. Aslında gençlik döneminde dini kimliğin oluştuğunu da rahatlıkla söyleyebiliriz. Bireyin inancı, gelişim sürecine tabi ve insanın her döneminde farklı bir görüntü taşır.

“Gençlerin dinî hayatını konu edinen alan araştırmalarının sonuçlarına göre gençlik evresindeki kişiler yüksek bir dinî potansiyelle birlikte, dinî kararsızlık, şüphe, arayış ve buna bağlı olarak dinî değişim ve dönüşümleri yoğun olarak yaşamaktadırlar. Şüphe etmek, gençlik döneminin din konusundaki en karakteristik özelliğidir. Gençlerin özellikle okuduğu dersler ve kitaplardan öğrendiği bilimsel görüşlerle kendisine telkin edilen dinî anlayışların çelişmesi durumunda bu şüphe daha da derinleşir. Gençlik çağında dinî açıdan yaratıcılık kazanılırken, gençleri en çok etkileyen faktörler arasında okunan dersler, arkadaşlar arasında yapılan konu ile ilgili tartışmalar, zihnî yönden olgunlaşma, yazılı ve görsel kaynaklar, kişi ve çevreden gelen etkiler, dindarların ve din adamlarının tutumları sayılabilir. Sıralanan bu faktörlerin ve diğer unsurların etkileri sonucunda gençlik çağının ilerleyen dönemlerinde kişi, ya çocukluktan beri kendisine empoze edilen din anlayışını olduğu gibi alır veya bazı konuları kabul eder, bazılarını reddeder ya da inkâr yoluna sapabilir. Bu bağlamda, gençlik dönemi, dinî uyanış ve bilinçlenme, geleneksel değerlere karşı tenkit, tepki, şüphe ve güvensizlik, yeni arayış ve tercihlere yönelme, dine ilgisizlik veya tam tersi dinî grup veya cemaat içerisinde kendini tamamıyla dine verme gibi davranış eğilimlerinin varlığını yoğun olarak hissettirdiği bir süreçtir” (Taş, 2010: 50).

Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada, gençlerin dini şüphelerinin nedenlerinin şunlar olduğu ortaya çıkmıştır;

- 1) Dini konulardaki farklı yorumlar ve açıklamalar
- 2) Din dilinin farklı olması. Örneğin; Kur'an mealini okuduğunda yeterince anlayamaması
- 3) Tarikat ve cemaatlerle ilgili olumsuz durumlar

- 4) Yaşadıkları sorunların çözümünde inançlarının katkısını görememesi
- 5) Dinin baskı ve korku öğesi olarak anlatılması
- 6) Dini konulardaki bilgi eksikliği
- 7) Dini inanç boyutuyla ilgili olan kavramları tecrübe edememe durumu vb nedenlerdir
(Peker, 2014: 833-834).

Genel olarak gençlik dönemine birey dine karşı eleştirel ve sorgulayıcı bir yaklaşım içerisinde. Genç birey, zihinsel gelişimi ile birlikte aile arkadaşlık, okul ve kitle iletişim araçlarından edindiği farklı dini bilgilerin de etkisiyle bazı konularda şüphe duymakta, kendi inançlarını kısmen de olsa eleştiriye tabi tutarak, doğruyu öğrenmeye ve anlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla bu dönem dinle ilgili soruların ve sorunların fazla olduğu, yoğunlaştığı bir dönemdir.

Araştırmanın Konusu, Kapsamı ve Amacı

Araştırmanın konusu, Karadeniz Teknik Üniversitesi'ndeki öğrencilerin üniversite aşamasında başörtüsü alma davranışının nedenlerinin belirlenmesi, sosyal bağlamının araştırılması ve nihayet bu davranışın analizidir.

Din, her dönemde kendi amacı dışındaki durumlara alet edilmiş veya edilmek istenmiştir. Din olgusu içerisinde yer alan başörtü kavramı da oldukça gündemde olan ve tartışılan bir konudur. Türkiye gündeminde olan başörtüsü kavramı siyasi bir süreç ile ilişkilendirilmektedir. Başörtüsü kavramının siyasi bir süreçle ilişkilendirilmesi ise, başörtüsü alan kişilerin bunu siyasi bir simge olarak görüp görmedikleri sorusunu akıllara getirmektedir. Bu çalışma çerçevesinde öğrencilerin üniversite aşamasında başlarını örtme davranışının nedenleri ortaya konulmaya çalışılmış ve bu amaç doğrultusunda sorular sorulmuştur.

Ülkemizde başörtüsü oldukça tartışılan bir konudur. Her hükümet döneminde böyle bir tartışma söz konusu olmuştur. Tartışmaların çoğunluğu başörtüsünün siyasi bir süreçle ilişkilendirilmesidir. Dini bir olgunun siyasi bir süreç ve hiziyle ilişkilendirilmesi dinin amacının dışına çıkarılmasına neden olabilmektedir.

Araştırmanın Evreni, Örnekleme ve Veri Toplama-Değerlendirme Metodu

Araştırmanın evrenini, Karadeniz Teknik Üniversitesinde okuyan ve üniversite aşamasında başörtüsü alan kız öğrencilerden oluşmaktadır. Karadeniz Teknik Üniversitesinde öğrenim görürken başörtüsü alan öğrencilerin sayıları tam olarak tespit edilememiştir. Bununla birlikte, her sınıfta yer alan başörtülü öğrenciler içerisindeki sayıları ile ilgili

gözlemler dikkate alınarak bir kestirim yapmak gerekirse, üniversite aşamasında başını örten öğrencilerin toplam başörtülü öğrenciler içindeki oranının kabaca yüzde 3 ila 5 civarı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu çalışmada evreni temsil edecek örneklemin 75 kişi olarak alınması uygun bulunmuştur.

Bu araştırma, verilerin toplanmasında kullanılan araçlar bakımından nicel bir alan araştırmasıdır. Nicel tekniğe bağlı olarak hazırlanan anket soruları kapalı uçlu sorulardan oluşmaktadır. Anket içerisinde araştırma grubundaki öğrencilerin sosyo-demografik bilgilerine yönelik (yaş, fakülte, sınıf, memleket) sorular, daha sonraki bölümde likert ölçeğe hazırlanmış kapanmadan önce ve kapandıktan sonra şeklinde durum soruları sorular sorulmuştur. İkinci aşamada, öğrencilerin hazırlanan önermelere katılma durumları ölçülmüştür.

Araştırma grubundaki öğrencilere ulaşmak için kartopu tekniğinden yararlanılmıştır. Kartopu tekniğinde evrenden bir ya da birkaç kişi ile iletişime geçilir, ardından bu kişiler vasıtasıyla başka kişilere ulaşılır. Üniversite aşamasında başörtüsü alma davranışı gösteren toplam 75 kız öğrenciyle anket yapılmıştır. Anket sonucunda elde edilen veriler SPSS ortamında değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Hipotezleri

Üniversite aşamasında başörtüsü alan öğrencilerle ilgili çalışmanın literatür taraması yapılırken genel olarak başörtüsü alma ile siyasal süreç arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Buradan hareketle araştırmanın hipotezleri oluşturulmuş ve bu hipotezleri çürütecek veya destekleyecek veriler elde etmek üzere anket soruları sorulmuştur. Araştırmanın hipotezleri maddeler halinde aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- 1) Gençlik gelecek kaygısı en yüksek yaş grubudur ve gençlik geleceğini çoğunlukla siyasal süreçle ilişkilendirerek kurgular.
- 2) Siyasal ortam, toplumun ve bireylerin gündelik davranış ve tercihlerinin belirlenmesinde doğrudan etkili bir süreçtir ve bireyin dini tercih ve davranışları da bu sürecin etkisi altındadır. Özellikle uzun süren aynı anlayışa sahip siyasal iktidarlar bu anlamda son derece etkilidir.
- 3) Türkiye’de 1997’den 2000’li yılların başına kadar, üniversite aşamasından önce kapalı olduğu halde, bu aşamada başını açan kız öğrencilerin davranışı büyük oranda siyasal olduğu gibi; özellikle 2007, 2010 ve 2011 yıllarından itibaren aşamalı bir

Üniversite Eğitimi Aşamasında Başörtüsü Alma (Baş Örtme) Davranışının Analizi:
Dinsel Sunum-Seküler Bağlam

Emine YALDIZ-M. Yavuz ALPTEKİN (ss.7-32)

şekilde artarak yaygınlaşmaya başlayan ve lise eğitimi boyunca baş açık olduğu halde, üniversite aşamasında başörtüsü alan (başını örten) kız öğrencilerin bu davranışı büyük oranda güncel siyasal ve dolayısıyla sosyal süreçle ilişkilidir.

- 4) Üniversite aşamasında başörtüsü alan kız öğrenciler, başörtüsünü bir ibadet veya bir alışkanlık olarak sürdürmenin ötesinde, gelecekteki hayatlarıyla ilgili pratik bir faydanın stratejik bir anahtarı olarak görmekte-dirler.

Araştırma Bulguları ve Verilerin Analizi

Araştırma kapsamı içerisindeki öğrencilerin yaşları gruplandırılmıştır. Buna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin % 60'ı 17-21 yaş %40'ı ise 22-26 yaş aralığında yer almaktadır. Araştırmada 17-21 yaş grubunun oranı daha fazladır. Araştırma öncelikle üniversite aşamasına yeni geçmiş kız öğrencileri hedeflediği için, bu durum beklenen bir sonuçtur.

Benzer bir şekilde, kendilerine anket uygulanan öğrencilerin nereli oldukları da tespit edilmiştir. Memleketleri açısından öğrencilerin % 2,7'si Amasyalı, %2,7'si Kayserili, %12,0'si Rizeli, %2,7'si Erzurumlu, %21,3'ü Trabzonlu, %2,7'si İstanbullu, %9,3'ü Ankaralı,% 4,0'ü Bursalı,%2,7'si Ordulu,%4,0'ü Samsunlu,%1,3'ü Sakaryalı, %1,3'ü Eskişehirli, %4,0'ü Konyalı, %5,3'ü Giresunlu, %1,3'ü Bayburtlu, %1,3'üTekirdağlı, %1,3 Elazığlı, %2,7'si İzmirli, %1,3'ü Sivaslı, %1,3'ü Artvinli, %1,3'ü Yozgatlı, %1,3'ü Malatyalı, %2,7'si Manisalı, 1,3'ü Kastamonulu, %1,3'ü Hataylı, %1,3'ü Gümüşhaneli, %1,3'ü ise Aydınlıdır. En yüksek orana sahip il Trabzon'dur. Her üniversite öncelikle bulunduğu ilden ve çevre illerden öğrenci çektiği için, araştırmanın yapıldığı üniversitenin Trabzon'da bulunması bu sonuçta etkili olmuştur. Trabzon'u sırasıyla Rize, Ankara, Giresun ve Bursa takip eder. Bunlardan Arkara ve Bursa'nın durumu manidardır.

Ankete katılan ve üniversite aşamasında başörtüsü alma davranışı gösteren öğrencilere, hangi saikle ve ne sebeple başörtüsü aldığı sorulmuş ve öğrencilerin %20'si Kendi isteğiyle, %34,7'si İnancından dolayı, %2,7'si aile telkini ile %42,7'si ise hem kendi isteğiyle hem de inancından dolayı başlarını örttüklerini ifade etmiştir. Başörtüsü alma davranışını salt inanca dayandıran öğrenci grubunun yüzde 34.7 olduğu görülmektedir. Diğerlerinin cevapları, başörtüsü gibi çağrıştırdığı ilk anlamı din olan bir olguda, derece derece bu olgudan uzaklaşan sebeplere dayanmakta olduğu görülmüştür. Zira seçenekler arasında "İnancından

dolayı” seçeneği varken, öğrencilerin biraz önce değinildiği üzere, başörtüsü gibi temel anlamı ve işlevi dinsel olan bir olguda, başka seçeneklere yönelmeleri son derece düşündürücüdür. Nitekim çapraz sorulara verilen cevaplarda ortaya çıkacağı gibi, başörtüsünü salt dini duygularla ve bir ibadet niyetiyle alma davranışı gösteren öğrencilerin oranı, çalışmanın sonuna kadar sorulan soru ve yöneltilen önermelerde kabaca yüzde 30 civarında kaldığı görülecektir. Dolayısıyla bu soruya sadece yüzde 34.7’nin “İnancımдан dolayı” şeklinde cevap vermiş olması son derece anlamlıdır ve çalışmanın sonuna kadar “inanç” merkezli başörtüsü alma davranışı pozisyonunu bu oranda koruyacaktır.

Araştırmaya katılan öğrenciler, “Annelerinizin başı da örtülü mü?” sorusuna %44,0 Kesinlikle evet, %52,0 Evet, %4,0 ise Hayır cevabını vermiştir. Bu verilere bakarak, başörtüsü alan öğrencilerin annelerinin de başörtülü olduğu söylenebilir. Annesi başörtülü olmayan %4,0’lik kesim ise çok küçük bir orana sahiptir. Bu durumda, genel anlamda başörtüsü alan öğrencilerin annelerinin de başörtülü olması arasında doğru bir orantı mevcuttur denebilir. Biçimsel yönüyle bakıldığında, başörtüsü alma davranışının geleneksel olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, biçimsel olarak geleneksel ama özde ve içerikte, geleneksel bir çerçevede içerisinde, aynı zamanda inançsal bir davranış da olabilir. Bunun böyle olup olmadığını ancak çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ve diğer soru ve önermelerde test etme imkanı bulunacaktır.

Öğrencilerin başörtüsü alma davranışıyla ilgili ailelerinden telkin ve tavsiye alıp almadıkları sorulmuş ve %5,3’ü Kesinlikle Evet, %28,0 Evet, %38,7 Hayır, %28,0 Kesinlikle Hayır şeklinde cevap vermiştir. 17-26 yaş grubundaki bir üniversite öğrencisi için beklenen cevap daha ziyade telkin ve tavsiyeye ihtiyaç olmaksızın bu davranışı göstermesidir. Bununla birlikte, katılımcıların yüzde 33.3’ünün başını örtme hususunda ailelerinden tavsiye aldıkları görülmektedir. Bunun çeşitli sebepleri olabilir. Ne var ki, bunun dinin özüyle ve ibadetle bir ilişkisi olmadığı çok açıktır. Zira salt dini saiklerle düşünülürse, lise hatta ortaokul çağındaki bir kız çocuğu için de örtünme dinen gerekliken; bu davranışın üniversiteye bırakılması manidar ve büyük oranda geleneksel İslam anlayışıyla ilgili olduğu söylenebilir.

Başörtüsü alma davranışının üniversiteye bırakılması, ailenin çocuğunu böylesi bir biçimsel konsept ile korumaya çalışması güdüsünü akla getirebilir. Üniversiteye giden bir kız çocuğu artık sosyal olarak ailesinden uzaklaşmaktadır. Üniversite eğitiminin tümüyle ailenin kontrolü ve etkisi dışında gerçekleşmesi, T. Parsons ve L. Althoser’in teorik olarak işaret ettikleri üzere, eğitimin kişiyi değiştirmesi ve dönüştürmesiyle de sonuçlanır. Bunun diğer anlamı,

Üniversite Eğitimi Aşamasında Başörtüsü Alma (Baş Örtme) Davranışının Analizi:
Dinsel Sunum-Seküler Bağlam

Emine YALDIZ-M. Yavuz ALPTEKİN (ss.7-32)

üniversiteye giden gençler için üniversite, yine Parsons'ın ifadesiyle, aynı zamanda bir “değişim ajanı” işlevi de görür. Kavramsal olarak ifade etmek gerekirse, üniversite eğitimi ailesiyle çocuğu arasına bir “sosyal mesafe” de koyacaktır. Tabii olarak bu durum aileyi kaygılandırabilir ve aile başörtüsü gibi biçimsel bazı araçlarla bu uzaklaşmayı minimize etme gayreti içerisine girebilir.

Diğer yandan eğer üniversite başka bir şehirde ise, genç kız ile ailesi arasına ilave olarak fiziki bir mesafe de girecektir. Fiziki mesafe, sosyal mesafeyi artıran bir etki yapabilecektir. Bu ikinci durumda bulunan aileler ilkine kıyasla çok daha fazla kaygı sahibi olacaklardır. Bu durumda başörtüsü, ailenin kızlarını koruma amacına en iyi hizmet edebilecek biçimsel bir kimlik göstergesi ve araç konumundadır. Üçüncü olarak, aileler üniversiteye giden kız çocuklarının kendilerinden bağımsız bir eş adayı bulma ihtimaline binaen, en azından “geleneğimize ve dinimize uygun olsun” kaygısıyla, kız çocuklarına başörtüsü alma yönünde telkin ve tavsiyede bulunabilirler. Son olarak aileler, çocuklarının geleceğini kaygı yaparak, üniversite eğitiminden sonra iş bulabilmeleri için, genel siyasal atmosferle paralel yönde davranışlar ve tutumlar sergilemesi hususunda çocuklarını uyarabilecek, telkin ve tavsiyelerde bulunabileceklerdir. Dolayısıyla araştırmaya katılan öğrencilerin yüzde 33.3'ünün, üniversite aşamasında iken başörtüsü almaları yönünde ailelerinden telkin ve tavsiye almaları bahsedilen bu dört madde ile ilişkilendirilebilir. Bunlar sırasıyla ve kısaca sosyal ve fiziki mesafeyi azaltmak, aileye uygun bir damat adayı ihtimalini artırmak ve gelecekte iş bulma imkanını yükseltmek olarak özetlenebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilere “Arkadaşlarınıza başörtüsünü tavsiye eder misiniz” diye sorulmuş ve öğrencilerin, %41,3'ü Kesinlikle tavsiye edeceğini, %52,0'i tavsiye edeceğini, %5,3'ü ise tavsiye etmeyeceğini ifade etmiştir. %1,3'ü ise bu soruya yanıt vermemiştir. Ankete katılan öğrencilerin hepsi hali hazırda başörtülü bulunduğu için hepsinin tavsiye etmesi beklenir. Oysa sonuç öyle değildir ve öğrencilerin yüzde 5.3'ü diğer arkadaşlarına başörtüsünü tavsiye etmeyeceğini beyan etmiştir. Bu cevabı veren öğrencilerin oranı ile, bir önceki soruda aileden telkin aldınız mı sorusuna “kesinlikle evet” cevabı veren yüzde 5.3'lük oran birebir uyumaktadır. Bu öğrencilerin ailelerinden telkin ve tavsiye almanın dışında, yukarıda sıralanan dört ihtimalden birisi, bir kısmı veya hepsi dolayısıyla ailesinden psikolojik veya fiziki baskı gördüğü için başörtüsünü aldığı sonucu çıkarılabilir.

Örneklem grubundaki öğrencilere başörtüsünün geleneksel olup olmadığı sorulmuş ve aslında uygulamada başörtüsünü geleneksel bulup bulmadıkları öğrenilmeye çalışılmıştır.

Öğrencilerin %4,0'ı başörtüsünün kesinlikle geleneksel olduğunu ifade ederken, %10,7 si geleneksel olduğunu, %65,3'ü başörtüsünün geleneksel olmadığını, %20,0'ı ise kesinlikle geleneksel olmadığını ifade etmiştir. Normal şartlar altında beklenen cevap, başörtüsünün geleneksel olmadığı yönünde bir cevap iken, öğrencilerin 14.7'sinin başörtüsünün geleneksel bir uygulama olduğu yönünde cevap verdiği görülmektedir.

Diğer yandan öğrencilere “Başörtüsü dinin bir emri midir?” diye sorulmuş ve öğrencilerin %69,3'ü başörtüsünün kesinlikle dinin bir emri olduğunu, %28,0'i başörtüsünün dinin bir emri olmadığını, %1,3'ü ise başörtüsünün dinin bir emri olmadığını ifade etmiştir. Araştırma grubundaki öğrencilerin %1,3 'ü ise bu soruya yanıt vermemiştir. Benzer bir şekilde, başörtüsü almış bir kişi için, bu sorunun cevabı açıktır ve dinin bir emridir şeklindedir. Ne var ki, cevap vermeyenlerle birlikte, yüzde 2.6'sının bu konuda farklı düşündüğü anlaşılmaktadır.

Öğrencilere “Kapanmadan önce namaz kılıyor muydunuz?” diye sorulmuş ve %24,0'ı kesinlikle evet, %60'ı evet, %16,0'ı ise hayır cevabını vermiştir. Dolayısıyla, belki çok düzenli olmasa da, genel olarak kapanmadan önce de bireylerin namaz kıldığı anlaşılmaktadır. “Hayır” cevabı veren %16,0'lık kısımdaki öğrencilerin büyük çoğunluğu kapanmadan önce ‘namazın önemini farkında değildim’ benzeri ifadeler kullanmışlardır. Bu verilerden yola çıkarak, kapanmadan öne kılınan düzenli veya düzensiz namaz ile daha sonraki başörtüsü alma davranışı arasında bir doğru orantı kurulabilecektir.

Benzer bir şekilde ankete katılan öğrencilere, şu anda yani başörtüsü aldıktan sonra namaz kılıp kılmadıkları sorulmuş ve öğrencilerin, %28,0'ı kapandıktan sonra kesinlikle namaz kıldığını, %62,7'si kapandıktan sonra namaz kıldığını, %9,3'ü ise kapandıktan sonra namaz kılmadığını ifade etmiştir. Büyük bir çoğunluğun kapandıktan sonra namaz kıldığı görülmektedir. Ankete katılanların büyük bir kısmı namazın dinin direği olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte, meselenin detayına girildiğinde, öğrencilerin “kesinlikle evet” cevabı dururken neden “evet” cevabını işaretledikleri bir soru işaretidir. Nitekim, başörtüsü almadan önce kesinlikle namaz kıldığını belirtenlerin (24) oranındaki artış sadece % 4'tür. Başörtüsü öncesine göre, namaz kıldığını belirtenlerin (60) oranındaki artış ise sadece % 2.7'dir. Buradan yola çıkılarak, başörtüsü alan kız öğrencilerin sadece yüzde 28'inin düzenli olarak namaz kıldığı ve yüzde 62.7'sinin namazı düzenli olarak kılmadığı şeklinde yorumlanabilir. Başını örtmeden önce yüzde 16 olan namaz kılmama oranı, sonrasında yüzde 9.3'e düşmüştür. Üniversite aşamasında ciddi bir karar vererek başını örttüğü halde namaz

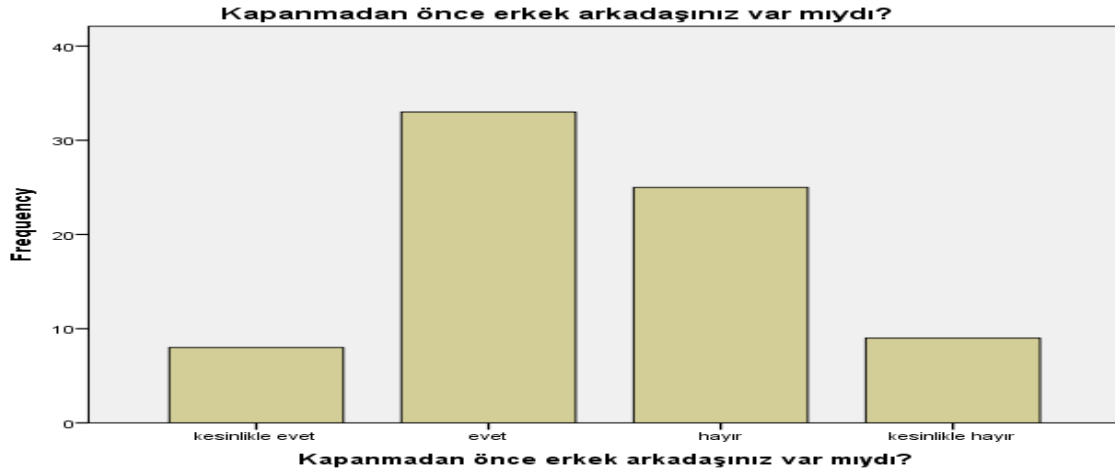
Üniversite Eğitimi Aşamasında Başörtüsü Alma (Baş Örtme) Davranışının Analizi:
Dinsel Sunum-Seküler Bağlam

Emine YALDIZ-M. Yavuz ALPTEKİN (ss.7-32)

kılmayan bu kesim için başörtüsünün büyük oranda konjonktürel ve biçimsel bir davranış olduğu söylenebilir ki, bu davranış “araşsal dindarlaşıma” olarak da kavramsallaştırılabilir. Son olarak, burada “kesinlikle namaz kıldığımı” belirten % 28’lik oranın, başörtüsünü de salt dini saiklerle aldığına hükmedilebilir. Zira çalışmanın ilerleyen kısımlarındaki soru ve önermelerde, bu yekûnun büyük oranda bütünlüğünü koruduğu ve erkek arkadaşı olmadığı gibi, evlilik öncesi erkek arkadaş edinmeye de, evleneceği kişi dışında bir kişiyle “el ele” tutuşmaya da, yine aşağı yukarı aynı oranla, karşı çıktığı görülecektir.

Meselenin diğer yönünden bakınca, üniversite aşamasında başörtüsü almaya karar vermiş bir genç kız örneklemini için namaz kılmayla ilgili beklenen cevap, aslında yüzde 100 veya buna yakın bir oranda “kesinlikle evet” cevabı olmalıdır. Anlaşıldığı kadarıyla, başörtüsü almak gençler için daha uygulanabilir ve kolay geldiği halde, namaz kılmak zor, zahmetli ve uygulaması ağır bulunmaktadır. Bu durumda, çalışmanın hipotezleri bir kez daha desteklenmiş olmaktadır. Üniversite aşamasındaki genç kızlar, salt dini saiklerle başörtüsü almamaktadırlar. Daha başka bir çok saik mevcuttur ve bunlardan biri de, devam eden siyasal konjonktür bağlamında gelecek ve iş bulma kaygısıdır.

Grafik 1: Ankete katılan öğrencilerin, kapanmadan önce erkek arkadaşlarının bulunup bulunmadığını gösteren grafik.

Katılımcılara, “Kapanmadan önce erkek arkadaşınız var mıydı?” diye sorulmuş ve bu soruya öğrencilerin, %10,7’si Kesinlikle Evet, %44,0’ı Evet, %33,3’ü Hayır, %12,0’ı Kesinlikle Hayır şeklinde cevap vermişlerdir. Bu cevaplardan anlaşıldığı kadarıyla, üniversite aşamasında başörtüsü alan kız öğrencilerin yüzde 54,7’sinin en az bir erkek arkadaşı olmuş ve karşı cinsle bu arkadaşlığı deneyimlemiştir.

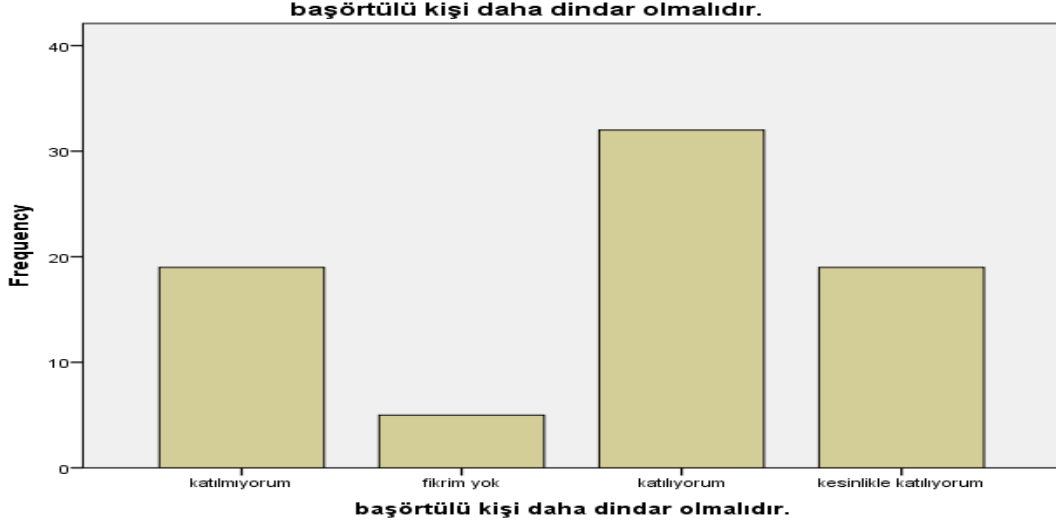
Grafik 2: Ankete katılan öğrencilerin, şu anda erkek arkadaşlarının bulunup bulunmadığını gösteren grafik.

Araştırmaya katılan öğrencilere, “Şu anda erkek arkadaşınız var mı?” diye sorulmuş ve öğrencilerin, %9,3’ü Kesinlikle Evet, %33,3’ü Evet, %44,0’i Hayır, %13,3’ü ise Kesinlikle Hayır cevabını vermişlerdir. Dolayısıyla öğrencilerin yüzde 42.6’sı şu anda da erkek arkadaşının bulunduğunu beyan etmiştir. Buna karşın erkek arkadaşının bulunmadığını ifade edenler yüzde 57.3’tür. Bu durumda rakamları bir önceki yüzdelerle karşılaştırmak icabedecektir. Erkek arkadaşı bulunanların oranı başörtüsü alma davranışı öncesine göre sadece yüzde 12.1 oranında azalmıştır. Bu arada erkek arkadaşı bulunmayanların oranı ise, öncesine göre sadece yine yüzde 12 oranında artmıştır. Kabaca yüzde 12’lik bir artış ve azalış dışında bir değişiklik yaşanmamıştır. Yani başörtüsü almayı geleneksel değil, dinin bir emri sayan, oruç tutup, Kur’an okuduğunu beyan eden öğrenciler, karşı cinsle arkadaşlık yapmakta bir sakınca görmemişlerdir. Tabii ki karşı cinsle deneyimlenen arkadaşlık, doğrudan dinin koyduğu sınırların aşılması anlamına da gelmek zorunda değildir. Bununla beraber, bu husus daha sonraki bazı sorularda daha iyi anlaşılacaktır.

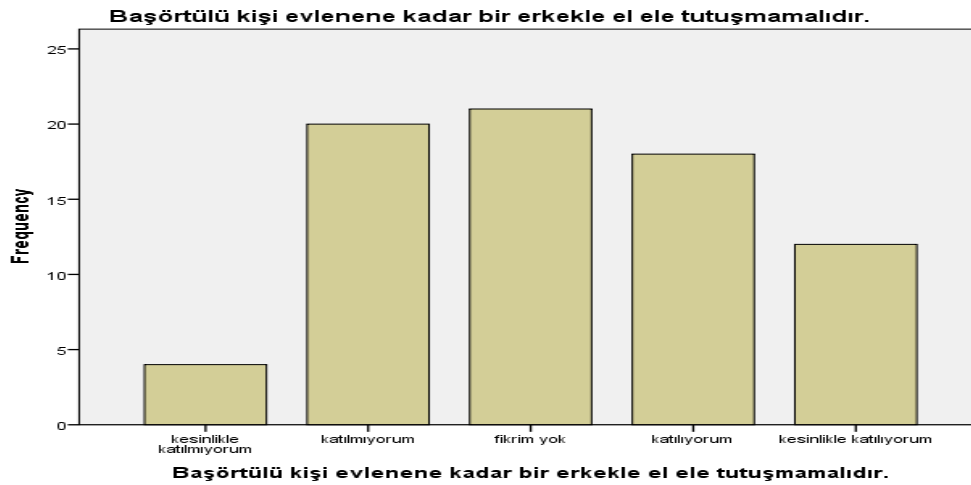
Araştırmaya katılan öğrencilere “Başörtülü kişi daha ağırbaşlı olmalıdır” şeklinde bir önerme yöneltilmiş ve bu önermeye katılma dereceleri ölçülmüştür. Buna göre öğrencilerin %1,3’ü Kesinlikle Katılmadığını, %10,7’si Katılmadığını, %5,3’ü Fikri olmadığını, %48,0’i Katıldığını, %34,7’si ise Kesinlikle Katıldığını belirtmiştir. İşin özünde ve idealde, başörtülü kişilerin daha ağırbaşlı davranmaları gerektiği ilkesel olarak açık ve kesindir. Bununla birlikte, ankete katılan öğrencilerin kararsız olanlarla birlikte yüzde 17.3’ü bu önermeye değişen derecelerde katılmadıklarını beyan etmişlerdir. Yani kendileri başörtülü kişilerin, başı açık olanlara göre daha ağır başlı olmaları gerekeceği gibi bir fikre sahip değildiler.

Grafik 3: Ankete katılan öğrencilerin, “Başörtülü kişi daha dindardır” önermesine katılma durumu:

Öğrencilere benzer bir şekilde, “Başörtülü kişi daha dindardır” tarzında bir önerme yöneltilmiş ve katılma dereceleri ölçülmüştür. Buna göre, öğrencilerin %25,3’ü katılmadığını, % 6.7’si Fikri Olmadığını, % 42.7’si bu önermeye katıldığını ve % 25.3’ü de Kesinlikle Katıldığını beyan etmiştir. Bu durumda kararsızlar veya fikri olmayanlarla birlikte bu önermeye katılmayanların oranı yüzde 32’ye çıkmaktadır. Normal şartlarda üniversite eğitimi aşamasında başörtüsü alma davranışı göstermiş bulunan, bilgili ve bilinçli olduğu varsayılabilir bir genç kız örnekleminin tamamının bu önermeye değişen derecelerde katılması beklenirken; yüzde 25.3 gibi yüksek bir oranın açıkça katılmadığını beyan etmesi ve kararsızlarla birlikte bu oranın yüzde 32’ye kadar tırmanması, son derece düşündürücü olduğu gibi, aynı zamanda çalışmanın hipotezlerini doğrulaması açısından da son derece kayda değerdir. Günümüzde üniversite aşamasında başörtüsü alma davranışı sergileyen kız öğrencilerin, nicel anlamda olmasa da, konunun önemine istinaden nitel anlamda, önemli bir kısmı bu davranışı salt dini saiklerle değil, daha başka bir kısım saiklerle sergilemektedir ve bu saiklerden en önemlisi günümüzde siyasal ortam ve siyasal iklim bağlamında iş bulma, eş bulma, sosyalleşme ve sosyal ağ oluşturma anlamında gelecek kaygısıdır.

Grafik 4: Ankete katılan öğrencilerin, “Başörtülü kişi evlenene kadar bir erkekle el ele tutuşmamalıdır” önermesine katılma durumu:

Anket uygulanan öğrencilere, “Başörtülü kişi evlenene kadar bir erkekle el ele tutuşmamalıdır” şeklinde bir önerme yöneltilmiş ve öğrencilerin, %5,3’ü Kesinlikle Katılmadığını, %26,7’si Katılmadığını, %28,0’ı Fikri olmadığını beyan ederken; ancak %24,0’ı Katıldığını, %16,0’ı ise Kesinlikle Katıldığını ifade edebilmiştir. %1,3’ü ise bu soruya cevap vermemiştir. Görüldüğü gibi, ankete katılan öğrencilerin toplamda yüzde 32’si açıkça bu önermeye katılmadıklarını beyan etmişlerdir. Bu önermeye kesinlikle katılmadığını beyan eden 5.3’lük grubun, daha önceki bölümlerde başını örtme sürecinde kesinlikle ailesinden telkin aldığını beyan edenlerin oranıyla birebir uyuşması son derece düşündürücüdür. Bu önermeye katılanların oranı yüzde 40 iken; belki çok daha önemli ve üzerine durulması gereken bir veri olarak, öğrencilerin yüzde 28’i bu önerme ile ilgili bir fikirlerinin olmadığını beyan etmeleridir. Oysa sırasıyla, oruç tuttuğunu, namaz kıldığını, Kur’an okuduğunu ve başörtülü kişinin daha dindar olması gerektiğini beyan eden başörtülü öğrenciler, şaşırtıcı bir şekilde evlilik öncesi erkeklerle el ele tutuşmayı olumlayabilmektedirler. Adeta, “Başörtülü de olsam, kesin olarak evlenme kararlılığımız bulunmasa da, erkek arkadaş edinmek isterim ve onunla el ele tutuşmama başörtüm mani olamaz” diye itiraz etmektedirler. Bir önceki “Başörtülü kişi daha dindar olmalıdır” önermesine yüzde 68 oranında katılan öğrencilerin, bu önerme söz konusu olunca, yüzde 28’lik bir fire verdiği görülmektedir. Bu firenin zaten buradaki “Fikrim yok” seçeneğiyle birebir örtüşmesi, konuyu açıklar cinstendir. Tabiatıyla bu noktada üniversite aşamasında başörtüsü alma davranışı gösteren genç kızların dinden ne anladığı ile ilgili çok ciddi bir soru ortaya çıkmaktadır. Daha biraz önce “Başörtüsü gelenek değil, dinin emridir”, “Başörtülü kişi daha dindar olmalıdır” diyen başörtülü genç kız, şimdi erkeklerle evlilik öncesi el ele tutuşma konusunda kendisiyle yüz seksen derece çelişmemek için, “fikrim yok” seçeneğini işaretlemeyi yeğlemiştir.

Açıktır ki, buradaki çelişkinin en büyük sebebi dinsel inancın mahiyetiyle, imanın tarzıyla ilgilidir. Daha da derininde, tahkiki ve taklidi iman kavramlarıyla ilgilidir. Ne var ki, meselenin bu yönü, çalışmanın sosyolojik boyutunu aşır, fıkhî boyutuna gireceği için, bu

Üniversite Eğitimi Aşamasında Başörtüsü Alma (Baş Örtme) Davranışının Analizi:
Dinsel Sunum-Seküler Bağlam

Emine YALDIZ-M. Yavuz ALPTEKİN (ss.7-32)

kadarla iktifa edip, devamını uzmanına bırakmak daha muvafık düşecektir. Daha toplumsal bir bakışla, söz konusu sapmanın sebebi, iman ile amel, teori ile pratik, ideal ile alışkanlıklar ve nihayet tutum ile davranış arasındaki bireysel, toplumsal ve tarihsel mesafedir. Tek farkla ki, bu mesafe, belli dönemlerde artmakta ve belli dönemlerde görece azalabilmektedir. Bu sonuçlar, günümüz dindarlığının içeriğinin ne olduğu konusunda da önemli bilgiler sunmaktadır. Anlaşılan o ki, insanlar, kadın veya erkek fark etmeksizin, “dini kisvemi de takınırım, her türlü dünyevi hazzımı da yaşarım” anlayışındadırlar. Erkeklerden farklı olarak Türkiye’de kadınlar kamusal alana henüz yeni çıktıklarından, bu çelişkiler çok daha fazla görünmekte ve dikkat çekmektedir. Aynı çelişki, geleneksellikten dolayı başörtülü olan ve *içsel sekülerleşme* yaşayan kadınlar için de, könjöktürelilikten dolayı örtünen ve bu yolla *araçsal bir dindarlaşma* yaşayanlar için de ve nihayet örtünmeyen dindar ve seküler kadınlar için de aynen geçerlidir. Yüzeysel bakışlar için örtünenlerin kamusalılığı Türkiye’de muhafazakârlaşma algısı, örtünmeyenlerin kamusalılığı ise, Türkiye’de sekülerleşme algısı yaratabilecektir. Oysa bu yaklaşımların her ikisi de, gerçekliği derinlemesine ve tam olarak kavramaktan uzaktır.

Bununla birlikte, genel gözlemlerden elde edilen bireysel sezgi, izlenim ve algıların özel bir bağlamda ve somut bir şekilde ortaya konabilmesi, dışarıdan bakanların da kolayca anlayabileceği genel geçer ve nesnel bir bilgi yapısına ulaştırılabilmesi için, bu tür nicel çalışmaların ve testlerin de yapılması gerekmektedir. Böylesi çalışmaları yapanların, ortaya çıkan bu sonuçlardan, “malzeme bulmuş” edasıyla memnun olduğunu iddia etmek asla doğru değilse de, bu tür çalışmaların, kendi kendimize inşa ettiğimiz “naylon” bir dindarlıktan kurtulmak ve hayal âleminde çıkıp, gerçekliği görme ve mümkünse gerçekçi bir çözüm üretme adına son derece gerekli olduğuna şüphe yoktur.

Grafik 5: Ankete katılan öğrencilerin, “Başörtülü kişi evleneceği kişi dışında başka bir erkekle arkadaşlık etmemelidir” önermesine katılma durumu.

Benzer şekilde, öğrencilere “Başörtülü kişi, evleneceği kişi dışında başka bir erkekle arkadaşlık etmemelidir” önermesi hakkındaki düşünceleri sorulmuş ve katılma dereceleri ölçülmüştür. Bu önermeye öğrencilerin %9,3’ü Kesinlikle Katılmadığını, %41,3’ü

Katılmadığını, %20,3'ü Fikri olmadığını, %16,0'ı Katıldığını, %12,0'ı ise Kesinlikle Katıldığını belirtmiştir. Dolayısıyla toplamda öğrencilerin yüzde 50.6'sı bu önermeye katılmadığını açıkça beyan ederken; sadece yüzde 28'i katıldığını vurgulamıştır. Diğer yandan, bir önceki önermede deneyimlendiği gibi, katılımcıların yüzde 20.3'ü bu konuda bir fikir sahibi olmadıklarını beyan etmişlerdir. Oysa kabaca yüzde 80 oranında başörtüsünün gelenek değil, dinin bir emri olduğunu vurgulayan bir örneklem için, bu konuda “fikrim yok” deyip, tarafsız kalmak anlaşılır bir durum olamaz. Buradaki beklenen cevap bellidir. Ne var ki, eğer fikrim yok diyenler de eklenirse, başörtülü öğrencilerin yüzde 70.9'u evlilik öncesi başörtülü bir kızın başka bir erkekle el ele tutuşmasını onaylamakta ve aksi bir önermeye karşı çıkabilmektedir. Daha önce de vurgulandığı üzere, biraz yukarıda başörtüsünün gelenek değil, dinin bir emri olduğunu belirten, başörtülü kişinin daha dindar olması gerektiğini savunup, oruç tutup, namaz kılıp, Kur'an okuduğunu* beyan eden katılımcılar, konu evlilik öncesi başka bir erkekle arkadaşlığa ve el ele tutuşmaya gelince, dinsel ve dini emirleri bir kenara bırakıp, modern veya seküler davranmayı tercih edebilmektedirler. Biraz yukarıdaki önermelere verdiği cevaplarla çelişmemek için de, bu önermeye açıkça olumsuz bakmantsa, “fikrim yok” seçeneğini işaretlemeyi kendileri açısından daha az sorunlu görmekteyiz.

Esasen detaya inildiğinde, “Başörtülü kişi, evleneceği kişi dışında başka bir erkekle arkadaşlık etmemelidir” önermesine yüzde 50.6 oranında açıkça ve yüzde 20.3 oranında da zımnen karşı çıkma veya bu önermeyi desteklememe tutumunun anlamı çok daha çarpıcıdır. Haddi zatında bu yüzde 70.9'luk yüksek orandaki olumsuz tutumun anlamı, bu rakam daha önce erkek arkadaşı bulunduğunu beyan eden yüzde 42.6'lık bölümü kapsadığına göre, bu katılımcıların tamamının veya bir kısmının şu an arkadaşlık yaptığı erkekle evlenmeme ihtimaline rağmen onunla arkadaşlık yapmakta ve yine daha önce test edildiği üzere, elini tutmakta olduğu şeklindedir.

Benzer bir şekilde, daha önceki bir önermede erkek arkadaşı bulunduğunu belirten yüzde 9.3'lük oran ile buradaki 9.3'lük kesinlikle katılmıyorum seçeneğinin birebir örtüşmesi de ilgi çekicidir. Başörtülü üniversite öğrencilerinin hiç birisi arkadaşlık yaptıkları erkeklerle evlenme garantilerinin olduğunu düşünmemektedirler. Bu arkadaşlığın sonu evlenmeyle de bitebilir ayrılmayla da sonuçlanabilir. Son tahlilde erkek arkadaşı bulunan başörtülüler, bu arkadaşlığı evlenme garantisi bulunmamasına rağmen ve bunu göze alarak sürdürmektedirler. Bu durumun başörtüsünün dinsel çerçevesi ile bağdaştırılabilir bir durum olmadığı açıktır. Tek açıklama, üniversite aşamasında başını örten insanlardan en azından bir kısmının hareket noktasının kesinlikle din, dini kurallar, dini duygular ve dini niyetler olmadığı şeklindedir.

Madalyonun diğer yüzünde ise, “şu an erkek arkadaşım yoktur” diyen yüzde 57.3'lük büyük bölüm vardır. Bu grubun otuz birimlik kısmı çıkarılırsa, geriye kalan yüzde 27'si, başörtülü bir genç kız olarak, erkek arkadaşı bulunmaması gerektiği için erkek arkadaşının olmadığını beyan etmemiş, aksine her hangi bir şekilde erkek arkadaş edinemediği için bu cevabı vermiş

* Araştırmanın orijinal halinde çok daha fazla soru ve önerme bulunmakta idi. Bununla birlikte, çalışmanın bir makale boyutuna indirilebilmesi için bazı soru ve önermelerin çıkarılması icap etmiştir. Çıkarılan bu önermelerden bazıları da, oruç tutma, namaz kılma ve Kur'an okuma ile ilgiliydi. Bu aşamada ilgili soru ve önermelere de atıf yapılmışsa da, önermenin makale içinde yer almaması okuyucuyu yanıltmamalıdır. Zira benzer durumlara başka sayfalarda da dek gelinebilir.

Üniversite Eğitimi Aşamasında Başörtüsü Alma (Baş Örtme) Davranışının Analizi:
Dinsel Sunum-Seküler Bağlam

Emine YALDIZ-M. Yavuz ALPTEKİN (ss.7-32)

görülmektedir. Yoksa bu imkanı olsa erkek arkadaş edinmeye de, hatta onunla evlenmeme pahasına “el ele tutuşmaya” da açık ve gönüllüdür. Rakamların karşılaştırmalı analizi bu sonucu çok açık bir şekilde bize sunmaktadır. Bu durumda, öğrencilerin sorulara içtenlik ve samimiyetle cevap vermek yerine, bir kısım maskelerle cevap verdiğini veya en azından, teorik-pratik ayrımı yaparak cevapladığı anlaşılmaktadır. Soruların bir birini sağlamalı sorulmuş olması, bu anlamda katılımcıların gündelik hayatta takındıkları bu kisveleri büyük oranda işlevsiz hale getirmiş ve gerçekliğin neredeyse bütün açıklığıyla ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Dolayısıyla bütün bu sonuçları gördükten sonra, üniversite aşamasında başörtüsü alma davranışı sergileyen üniversite öğrencilerinin salt dini duygular ve ibadet amacıyla başörtüsü aldığını iddia etmenin tutar bir tarafı kalmamıştır. Bununla birlikte, kabaca son on yılda önceki on yılda yaşanan tersine trendin aksine yaygınlaşmaya başlayan üniversite aşamasında başörtüsü alma davranışının güncel, aktüel, pratik ve pragmatik bir kısım sebepleri mevcuttur. Bu sebepler daha önce çalışmanın hipotezinde dile getirildiği ve daha sonra buraya kadar da test edilip doğrulandığı üzere, bireysel gelecek kaygısı etrafında örgülenen iş bulma, “uygun” bir evlilik yapma, yuva kurma, toplumdan tecrit edilmeme, sosyalleşme, sosyal ağ kurma gibi tümüyle gündelik hayatla ilgili ve dini, uhrevi, manevi olmaktan çok son derece pratik sebeplerdir. Nihayet tüm bunların sonucunda denebilir ki, üniversite aşamasında başörtüsü alma davranışında bulunan öğrencilerin kabaca yüzde 70’i için bu davranış, gündelik pragmatik gayelere hizmet etmesi beklenen sembolik bir inşadan öteye gidememektedir.

Üniversite aşamasında başörtüsü alma davranışı gösteren öğrencilere “Başı açık birinin daha imanlı olması mümkündür” önermesi de sorulmuş ve katılma dereceleri ölçülmüştür. Bu önermeye öğrencilerin %8,0’ı Kesinlikle Katılmadığını, %9,3’ü Katılmadığını, %9,3’ü Fikri olmadığını, %45,3’ü Katıldığını, %26,7’si ise Kesinlikle Katıldığını ifade etmiştir. %1,3’ü ise bu soruya yanıt vermemiştir. Daha derli toplu bakıldığında, öğrencilerin yüzde 17,3’ü bu önermeye katıldığını, yüzde 9,3’ü fikri olmadığını ve yüzde 72’si de katıldığını beyan etmiştir. Oysa kendini bilen bir başörtülü insan için bu önermeye bu denli yüksek bir oranla katılma beyanında bulunmak son derece eleştiriye açık bir durumdur. Esasen önceki soru ve önermelere verilen cevap ve katılma oranlarındaki çelişkiler göz önüne alındığında, bu önermeye verilen yüzde 72’lik olumlama beyanı bir tür zımni itiraf olarak da kabul edilebilir. Yine aynı şekilde, kendini bilen birisi olarak başörtülü öğrenciler, bu önermeye olumlu bakmak suretiyle adeta çapraz soruların ortaya koyduğu gerçekliği, başka bir dolaylamayla da olsa, açıkça ifade etmekte ve ortaya koymaktadır.

Grafik 6: Ankete katılan öğrencilerin, “28 Şubat döneminde olsaydım aynı duygularla başörtüsü alırdım” önermesine katılma durumu:

Son olarak, üniversite aşamasında başörtüsü alma davranışı gösteren kız öğrencilere, “28 Şubat döneminde olsaydım aynı duygularla başörtüsü alırdım” şeklinde bir önerme daha sorulmuş ve bu önermeye katılma dereceleri ölçülmüştür. Bu önermeye öğrencilerin, %4,0’ı Kesinlikle Katılmadığını, %4,0’ı Katılmadığını, %33,3’ü Fikri olmadığını, %34,7’si Katıldığını, %22,7’si ise Kesinlikle Katıldığını ifade etmiştir. %1,3’ü ise bu soruya yanıt vermemiştir. Öncelikle üniversite aşamasında başörtüsü alma davranışında bulunan bir “bilinçli” genç müslümanın bu soruya vermesi gereken veya vermesi beklenebilecek doğal cevap açıktır ve büyük bir ekseriyetle “kesinlikle katılıyorum” şeklindedir. Oysa bu önermeye sadece yüzde 22.7’lik öğrenci grubunun “kesinlikle katılıyorum” cevabı vermesi ve diğerlerinin derece derece bu cevaptan uzaklaşan pozisyonlar benimsemeleri, çalışmanın hipotezini doğrulaması açısından üzerinde düşünülmeğe değerdir.

Öncelikle, 28 şubat dönemi gibi, sembolik olarak başörtüsü üzerinden “operasyon” yapıldığı bilinen bir dönemde yaşıyor ve üniversite eğitimini alıyor olacak olsaydı, öğrencilerin yüzde 8’i açıkça bu davranışı sergilemeyeceğini beyan etmiştir. Bu grubun başörtüsü alma davranışının, başörtüsünün temelde olması gereken ve beklenen dinsel bağlamıyla hiç bir ilgisi olmadığı açıkça iddia edilebilir. İkinci olarak, ankete katılanların yüzde 33.3 gibi çok önemli bir bölümü “fikrim yok” cevabı gibi bir ara, değişken ve kararsız bir pozisyonu kendine daha uygun görmüştür. Bu pozisyonun da aynı şekilde başörtüsünün temel anlam ve işleviyle uzlaşmayan bir değişkenlikle malul olduğu son derece açıktır. Bunların önceki grupla toplamı ise, yüzde 41.3 yapmaktadır. Yani kabaca ve sembolik olarak, “tam karşıt bir siyasal ve sosyal ortamda olsaydım yine de başörtüsü alırdım” meyanındaki bu önermemize öğrencilerin yüzde 41.3’ü zayıf düzeyde bile olsa destek verememişlerdir. Bu grubun böylesi bir karşıt ortamda kesinlikle başörtüsü alma davranışında bulunmayacağı ve üniversite eğitimini lisedeki gibi, baş açık sürdüreceği çok rahatlıkla iddia edilebilir. Son ve üçüncü gruba gelince, öğrencilerin yüzde 34.7’si de bu önermeye “katılıyorum” diyerek, zayıf bir

katılma ve olumlama pozisyonu benimsemişlerdir. Oysa biraz yukarıda belirtildiği üzere, liseden sonra başörtüsü alma davranışı sergileyen “olgun” bir kişi için bu davranışın, dönemi, ortamı ve stratejisi olmaması esastır. Ne var ki, durum hiç de böyle değildir ve çalışmanın hipotezini doğrulayacak tarzda, öğrenciler bu konuda bile, ortamı, dönemi, atmosferi ve iklimi “koklama” ve buna göre hareket etme eğiliminde olduklarını açıkça beyan etmiş olmaktadırlar.

Tartışma ve Sonuç

Üniversite eğitiminin, gençleri ailelerinin etki ve kontrolünden nihai olarak uzaklaştırdığına şüphe yoktur. Bu durum, ailesiyle çocuğu arasında bir “sosyal mesafe”nin girişi olarak kavramlaştırılabilir. Eğer üniversite, ailenin oturduğu ilin dışında bir yerde ise, araya ilave olarak “fiziki mesafe” de girecektir ve fiziki mesafe, sosyal mesafenin etkisini çok daha fazla artırabilecektir. Sosyoloji literatüründe bu tür sosyal problemler daha önce işlenmiş konulardır ve Amerikan Sosyolojisinin ve aynı zamanda Yapısal-İşlevselselcilik Sosyoloji Teorisinin önde gelen simalarından birisi olan Talcot Parsons, eğitimin bu işlevini bir “değişim ajanı” işlevi olarak nitelmiştir. Diğer yandan, Yapısalcı Sosyoloji Teorisinin ve Siyaset Sosyolojisinin önde gelen isimlerinden birisi olan Louis Althusser, eğitimi *devletin ideolojik aygıtlarından* birisi olarak tespit etmiş ve eğitimin benzer işlevine vurgu yapmıştır. Kısacası, üniversite eğitimi için evinden veya çok zaman köyünden ve şehirden uzaklaşan gençlerin durumu ve geleceği aileleri haklı olarak fazlasıyla kaygılandıracaktır.

Eğer üniversite eğitimi almak üzere, evinden, ailesinden, köyünden, şehirden ve kısaca sosyal çevresinden uzaklaşan genç, bir kız çocuğu ise, aileler erkek çocuğa nispetle iki kat daha fazla kaygılanma ihtiyacı hissedeceklerdir. Zira Türk toplumunda, kültürel olarak, kız çoğuğu, erkek çocuğuna göre daha savunmasız ve daha kolay incinebilir olarak algılanmaktadır. Türk toplumunun genel geçer kabulleri, gelenekleri, yasakları, tabuları, dini inançları ve kültürü açısından düşünüldüğünde bu kaygılar son derece yerinde ve normaldir. Bu durumda aileler, söz konusu sosyal mesafeyi azaltmak veya bu mesafeden kaynaklanan kaygıyı bir nebze olsun kontrol altına alabilmek için belli biçimsel müdahale veya kontrol araçları geliştireceklerdir ki, işte kız çocukları için başörtüsü, kendileri açısından, tam da bu işleve hizmet edecek en ideal araç konumundadır. Başörtüsü bariz bir dış görüntü altında çağrıştırdığı ilk anlamıyla hem bizzat giyineni ve hem de çevresindekileri bu ilk anlamına uygun davranmaya sevk edecektir. Zamanla bu dışsal sevk içselleşmesi de mümkündür ve esasen ailelerin belki en öncelikli umudu da bu yöndedir. Dolayısıyla çocuğunu üniversite eğitimi almak üzere, evinden, köyünden veya şehirden uğurlayan bir ebeveyn için başörtüsünün biçimsel olandan içsel olana doğru bir dizi yararı beraberinde getireceği düşüncesi son derece belirgindir.

Diğer yandan, aileler üniversiteye giden kız çocuklarının, araya giren fiziki ve sosyal mesafenin de sevk ve cesaretlendirmesiyle, kendilerinden bağımsız bir eş adayı bulabileceği ihtimali onları daha başka bir kaygıya sevk eder. Bu eş adayının, ailenin kabul edebileceği sınırların dışında bir kişiliğe ve sosyal hinterlanda sahip olma olasılığı ise, aileyi iki kat daha fazla kaygılandırır. Bu durumda aile, meselenin özüne ve içeriğine çok fazla müdahale edebilecek durumda olmadığı için, biçime müdahale ederek ve biçimsel bir kısım önlemler ve

araçlarla söz konusu kaygıyı azaltacak yollara başvururlar. Benzer bir şekilde, başörtüsü üniversite eğitimi almak üzere ailesinden uzaklaşmakta olan genç kızlar için ilk akla gelen ve belki en kolay biçimsel müdahale ve kontrol aracıdır. Bu yolla aileler, kız çocuklarının minimum düzeyde de olsa, kendi sosyal normlarına uygun bir damat adayı bulmasını, biçimsel olarak garanti etmiş olurlar.

Son olarak, üniversite eğitimi almak üzere sosyal çevresinden uzaklaşan bir genç, artık üniversite eğitimi almayan diğer lise arkadaşları gibi, evde oturmayı göze almayacaktır. “Evde oturmak için dört yıl üniversite okumadım” yollu serzeniş ve meşrulaştırmalarla dışarı açılmak isteyecektir. Söz konusu eğilim, üniversite eğitimi alan genç kızlar için çok daha kritik bir anlam ifade edecektir. Bu durumda çeşitli sorunların ortaya çıkması olasıdır. Aileler bu olası sorunları görece daha iyi öngördükleri için, sorunlar ortaya çıkmadan önce ve yukarıda da işaret edildiği üzere, öz ve mahiyete çok fazla müdahale etme imkanları kalmadığı için, biçimsel müdahalede bulunmak mecburiyetinde kalacaklardır. Yine benzer şekilde, bu müdahalenin akla gelen ilk adresi “başörtüsü”dür. Üniversite eğitimi almakta olan genç kızlar, gerek ailelerinin bu eğitime uygun sosyalleşme ile ilgili kaygıları ve gerek kendilerinin sosyalleşme ve bir sosyal ağ kurma kaygılarını kontrol altına almak ve bu anlamdaki geleceklerini belirsizlikten kurtarmak için başörtüsü alma davranışına yöneleceklerdir.

Gerek fiziki ve sosyal mesafenin değişken etkilerini azaltmak; gerek aile çevresine uygun bir eş/damat adayı bulmak ve gerek üniversite eğitimini müteakiben sosyalleşebilmek, sosyal ağ kurmak ve belki en somutu bir iş bulabilmek türü kaygılar son derece anlaşılır kaygılardır. Bu kaygıların kınanması veya basite indirgenmesi düşünülemez. Bu kaygıların özünde dinsel olan bir tutum ve davranışın, araçsallaştırılması yoluyla söz konusu kaygıların kontrol altına alınmaya, denetlenmeye ve minimize edilmeye çalışılması dahi büyük ölçüde hoş görülebilecek bir davranıştır. Zira yukarıda da işaret edildiği gibi, tercih edilecek, uygulanacak ve takip edilecek ilk yöntem olmasa da, dışsal olanın içsel olana, biçimsel olanın öze dönüşme ihtimal ve potansiyelinden dolayı bu yöntem, toplum açısından ve teorik olarak, pekâlâ bir metot olarak da görülebilir. Belli ki, ebeveynler başörtüsüne tam da böyle bir anlam ve işlev yüklemektedirler.

Burada kabul edilemeyecek tek bir husus vardır o da, üniversite eğitimi almakta olan başörtülü genç kızların başörtüsü alma davranışının başı ve sonu itibarıyla, niyet ve uygulama bakımından, tümüyle bir dini davranış ve ibadet amaçlı bir tutum ve davranış olarak gösterilmek suretiyle sosyolojik gerçekliğinin dışına çıkarılması ve bu yeni ve gerçekliği olmayan, tümüyle inşa edilmiş bir bağlam üzerinden çeşitli politik amaçlara hizmet etmek üzere propaganda edilmesidir. Açık ki, bunun diğer anlamı, son derece sosyal ve toplumsal kaygılarla gündeme gelen bir davranışın belli amaçlar için araçsallaştırılmasıdır. Bu araçsallaştırma, öncelikle gerçekliğe aykırı olduğu için yanlış ve ikinci olarak, yanlış bir kabul üzerine inanç konusunun dillendirilmesinden dolayı son derece sakıncalıdır.

Nitekim bu çalışma içerisinde üniversite eğitimi alan başörtülü öğrencilere sorulan sorular, sunulan önermeler ve bunlara verilen cevaplar ve katılma dereceleri, üniversite eğitimi düzeyinde başörtüsü alma davranışının hiç de tümüyle dinsel olmak zorunda olmadığını

Üniversite Eğitimi Aşamasında Başörtüsü Alma (Baş Örtme) Davranışının Analizi:
Dinsel Sunum-Seküler Bağlam

Emine YALDIZ-M. Yavuz ALPTEKİN (ss.7-32)

göstermiştir. Hatta bunun çok daha ötesinde, üniversite eğitimi aşamasında başörtüsü alma davranışı gösteren kız öğrencilerin ancak % 30 kadarının bu niyetle başörtüsü alıp, davranışlarında bu niyete sadık kalan bir yaşam sürebildiği, geriye kalan % 70'lik büyük bölümün, bir kısmı dini saiklerle başörtüsü aldığını beyan ve iddia etse bile, bunlarla birlikte tamamının davranışlarında ve belli durumlardaki yargılarında bu niyetle ilgisi olmayan bir tutum ve davranış içerisinde olduğu tespit edilmiştir.

Bazı soru ve önermelerde % 70-80 oranında başörtüsünün gelenek değil, dinin bir emri olduğunu, başörtülü kişinin daha dindar olması gerektiğini, kendisinin de oruç tutup, namaz kıyıp, Kur'an okuduğunu beyan eden başörtülü kız öğrencilerin; başka bazı sorularda yine % 70-80 oranında ya erkek arkadaşının bulunduğunu, ya evlenmeden önce erkek arkadaşına olumlu baktığını veya evlenmeden önce başka bir erkek ile ele ele tutuşmaya "hevesli" olduğunu ve bunu olumlayabilecek kadar kendisiyle çelişkili ve başörtüsünün ilk anlamı olan dinden ve dini prensiplerden uzak cevaplar verebilmiş ve bu tür eğilimler sergileyebilmiştir. Nihayet, bu öğrencilerin kabaca % 70 kadarı, 28 Şubat benzeri bir ortamda üniversite eğitimini lisedeki gibi başörtüsü almaksızın devam ettireceğinin güçlü bir işaretini vermiştir.

Üniversite aşamasında başörtüsü alma davranışıyla birlikte değerlendirilebilecek bir başka ilgili konu, liseden üniversiteye başörtülü olarak geçiş yapan üniversite öğrencilerinin durumudur. İlk grup arasında yüzde 20'lerde kalan samimi ve salt dini saiklerle başörtüsü alma davranışının, ikinci grupta aynı saiklerle başörtüsü alma davranışının daha da aşağı bir yüzdeye düşeceği ve belki % 5 ila 10'unun salt dinsel bir niyetle başörtüsü alırken, geri kalan yüzde 90-95'inin değişen derecelerde sosyal ve seküler sebeplerle bu davranışı sergilediğine kanaat getirilebilecektir.

Dolayısıyla bütün bu verilerin sonucunda vurgulanması gereken husus, üniversite eğitimi aşamasında başörtüsü alma davranışını da kapsamak üzere, üniversite eğitimini başörtüsüyle sürdüren öğrencilerin bu davranışının, büyük çoğunluğu dinsel olmaktan ziyade gelecek kaygısı merkezli sosyal bir davranış olduğu halde, bu davranışa güya dinsel özgürlükleri geliştirmek üzere siyasal söylemlerde yer verilmesinin, dinsel sunumun arkasındaki sosyal gerçeklikten uzak, ona aykırı ve dolayısıyla tümüyle bir araçsallaştırma olacağı hususudur. Araştırmamız göstermiştir ki, üniversite eğitimini başörtüsü ile sürdüren öğrencilerin, bu davranış açısından en bilinçlileri olan ve üniversite aşamasında başörtüsü alan öğrencilerin bile salt dini saiklerle bu davranışı sergileyenleri ancak yüzde 20'lerde kalmakta ve 30'ları bulmamaktadır. Aynı oranın liseden başörtülü olarak gelen öğrencilerde geleneksellik daha güçlü olduğundan, daha da düşeceği öngörülebilir. Dolayısıyla liseden üniversiteye başörtülü geçiş yapanlar da hesaba katılarak düşünüldüğünde, başörtüsünü sırf dini kaygılarla ve ibadet amacıyla alanların oranının yüzde 20'lerin altına düşeceğine ve başörtüsünü sosyal ve seküler bağlamda birçok sebepten dolayı alanların oranının yüzde 80'lere tırmanacağına dair güçlü bir veri kümesi elde edilmiştir. Üniversite eğitimi aşamasında başörtüsü alma davranışının, görsellik ve sunum itibarıyla dinsel olmasına karşın, arkasındaki gerçekler itibarıyla sosyal ve seküler bir bağlam ve içeriğe sahip olduğu anlaşılmış, güncel sosyal ve siyasi tartışmalarda da bu gerçeğin göz önünde bulundurulması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Dolayısıyla araştırmanın nesnel sonuçları, söz konusu dinsel sunum örnekleminin ancak yüzde 20'sinin aynı zamanda dini bir içeriğe sahip olduğunu, sunum ve içeriğin bir diğeriyle tutarlı olduğunu, kalan yüzde 80 kadarının söz konusu dinsel sunuma rağmen, son derece sosyal ve seküler, ekonomik ve profan bir içeriğe sahip bulunduğunu göstermiştir. Eğer küçüklükten beri başörtülü olanlarla ilgili bir yorum yapılacak olsa, bu durum bir "içsel sekülerleşme" olarak değerlendirilebilecektir. Oysa bu çalışmanın konusu üniversite aşamasında başını örtme davranışının analizi olduğundan anahtar kavram bu değil, "araçsal dindarlaşma"dır. Bu realiteye bağlı olarak, başörtüsüyle ilgili kamuoyundaki sosyal ve siyasi tartışmaların da, aslında gerçeklikle ilgili beyanlar olmaktan çok, bir araçsallaştırma, bir imgelem, toplumsal algı, söylem ve retorik inşasından ibaret olduğu anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, Arife (2014), **Üniversite Gençliğinde Dini Yönelimin Sosyolojik Açıdan İncelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi İibf ve Dicle Üniversitesi İibf Karşılaştırmalı Örneği**, Yayınlanmış Yüksek Lisan Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKYÜZ, İsmail (2014), “Türkiye’de Gençlik, Din ve Değerler Konusunda Yapılan Ampirik Araştırmaların Yöntem ve İçerik Analizi”, **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Dergisi**, XVII (30), 1-20.
- DAĞ, Mehmet (1982), “İslam’da Örtünme Üzerine”, **İslami İlimleri Enstitüsü Dergisi**, (5), 187-191.
- Hacettepe Üniv. Gençlik Araştırmaları ve Uygulama Merkezi, 2015.
- KIMTER, Nurten (2011). Üniversiteli Gençlerde Dindarlık İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2(2), 39-60.
- MOHAMMADİ, Abdullah (2010),**Üniversite Öğrencilerinin Din Anlayışı (Afganistan-Kabil Üniversitesi Örneği)** , Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- PEKER, Hüseyin (2014), “Gençlik Döneminde Döneminde Dini Sorgulama” Bekir Şişman ve Muhittin Düzenli (Ed.), **Gençlik ve Kültürel Mirasımız YouthAndCulturalHeritage**, 1.cilt (831-836) ,Samsun.
- TAŞ, Kemaleddin (2010), “Dindarlığa Yüklenen Anlamlar: Üniversite Öğrencileri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma”, **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 15(2), 47-62.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2016), “İstatistiklerle Gençlik, 2015”, 21517, [http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21517\(17.05.2016\)](http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21517(17.05.2016))
- ÜNAL, Asiye (2004), **Türkiye’de Örtünme Anlayışı Üzerine Bir Araştırma (Dinler Tarihi açısından bir yaklaşım)**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.